

MAURICE LUGEON 1870 — 1953)

Prof. Maurice Lugeon İsviçreli bir heykeltıraşın oğludur. Babası Fransa'da çalıştığı sırada bir Fransızla evlenmiş ve bu suretle Maurice Lugeon 10 Temmuz 1870 de Paris civarında Poissy kasabasında dünyaya gelmişti.

Ailesinin İsviçre'ye dönmesini müteakip sanat okuluna verilmişti. Burasını 1886 da ikmal ettikten sonra bir bankaya çırak olarak girmişse de burada uzun müddet kalmadı. Zira tabii ilimler kendisini daha çok çeki-yordu. Bu suretle pek meraklı olarak müzeleri ziyarete başladığı sırada müze yardımcısı Leresche ve Jeolog Rittener'in alâkasını kendisi üzerinde toplamıştı. Kendisine evvela bu iki şahıs tarafından yardım edilerek cesaret verilmiş oldu. Bilahare Lozan Üniversitesi jeoloji profesörü Eugene Renevier bu çocuğun kabiliyetini takdir ederek himaye etti. Böylece jeoloji ve botanik laboratuvarlarında yardımcı olarak çalıştı. Bu sırada daha 17 yaşında iken 1887 de Molas Florasının bir etüdünü yaparak, Lozan kantonu tabii ilimler kurumuna takdim etmişti.

E. Renevier ile 1891'de yaptığı etüd seyahatlarında, Fransa'nın jeolojik harta işleri müdürü meşhur Michel Levy, Neuchatel'li profesör Jaccard, Marcel Bertrand ve De Margerie gibi kıymetli ilim adamları ile tanışmak fırsatını bulmuştu. Yaptığı arazi çalışmalarından çok memnun kalan Michel - Levy ve Mar- cel Bertrand kendisine 1892 de Fransa jeolojik hartası için

yardımcı kollaborator olarak çalışmasını teklif ettiler.

Mauriee Lugeon Üniversitede yardımcı olarak bulunduğu zaman bir taraftan bakalorya ve lisans imtihanlarını da vererek 1893'te üniversiteden mezun olmuştu.

Tahsilini müteakip hocası E. Renevier talebesinin daha ziyade paleontoloji sahasına atılarak bu konuda ihtisas kazanmasını istemişti. Ve bu gaye ile onu Viyana'ya Karl Zittel'in yanına gönderdi. Bu esnada kendisini büyük omurgalılarla balık fosillerinin daha çok alakadar ettiğini görmekteyiz. Fakat onu fikren en çok meşgul eden bir mesele vardı: Alp dağlarının tektoniği.

İşte bu sebepledir ki Mauriee Lugeon'u 1894 de yeniden Alplerin Ohablais mevkiindeki dağlarda çalışırken görmekteyiz. Aynı senenin kış mevsiminde Fransa'nın jeolojik harta servisi kendisini Paris'e gelerek Ohablais üzerinde yaptığı jeolojik etüdlere ait eserini yazmak için davet etmişti.

Artık Mauriee Lugeon Fransa'nın büyük jeoloji üstadları tarafından, büyük bir istikbale namzet olduğu takdir ve teslim edilen bir kıymet kazanmıştı. Ve her birisi genç alim Maurice Lugeon'u kendi tarafına çekmek istiyordu. Michel-L6vy bir petrograf olmasını çok arzu ediyordu. De Margerie arazi şekilleri üzerinde ihtisas kazanmasını istiyordu. Fakat bunlar arasında nihayet Marcel Bertrand'm hepsine galebe Çalarak Mauriee Lugeon'u kendi tarafına celbettiğini görmekteyiz. Buna en iyi misal olarak Brche du Chablais ismindeki tezini gösterebiliriz. Zira Mauriee Lugeon tezinin sonunda netice olarak, alpları örten napların hararetli ve çok açık görüşlü bir inüdafü vaziyetini almaktadır.

Doktora tezinin müdafaasını 1895 de Lozan üniversitesinde yapmıştı. Müteakip sene içinde Üniversiteye Doçent oldu ve iki sene sonra 1897 de profesör ünvanını kazandı. Başlangıçta fiziki coğrafya dersleri veriyordu. Lenian gölünün morfolojisi hakkında cüretkâr ve dahiyane görüşleri ile dinleyicileri heyecanlandırarak büyük alaka celbetmişti.

1906 da E. Renevier'nin yerine geçti ve Lozan üniversitesinde 44 sene hocalık etti. Başlangıçta hocasından miras kalan jeoloji laboratuvarı bazı ilmi eserleri ihtiva eden bir tek odadan ibaretti. Maurice Lugeon ölüncüye kadar müze, kütüphane ve laboratuvarları maddi ve manevi bakımdan teçhiz etmek, genişletmek ve büyütme için çalıştı ve bugün onların her birisini hayret ve gıpta ile seyredilen abidevi birer eser meyanına ithal etti.

Maurice Lugeon'un meşgul olduğu mevzular çok vecihli bir kristal gibi,

birkaç eeplyeden tetkik edilebilir. Onun en parlak ve ihtişamlı olan tarafı tektonikci oluşudur ve bu sahadaki eserlerini ihtiva eder. Diğer bir cephesi fiziki coğrafya sahasını teşkil eder. Uguneu cephesi ise onun pratik jeoloji sahasında gösterdiği cihanşümül faaliyet ve şöhretten ibarettir.

Pierre Termier'nin dediği gibi, tektonik sahasında, Maurice Lugeon dağlık memleketler jeolojisinin emsalsiz bir ustası olmuştur.

M. Lugeon, 19 uncu asrın son senelerinde Alpları örten tabakaların nap bünyesine sahip bulunduğuna ve böylece bu hadisenin umumi olduğu neticesine varmıştı.

Müteakiben, le Briangonnais, les Bauges, la montagne de Sulens, le Ravvil ve Zone des cols gibi yerlerde yaptığı jeolojik loveleler bu hipotezi teyit ediyorlardı. Böylece sabırlı ve itinalı bir şekilde hadiseleri topladı ve <<Grandes nappes de recouvrement des Alpes du Ghablais et de la Suisse* isimli eseri 1901 de neşretti.

Bu çalışmalar neticesinde o zamana kadar herkesin nazarında çok karışık bir mesele arz eden Alp dağlarının ahenkli ve insicamlı bir bünyeye sahip olduğu meydana çıkmış oldu. Bir sene sonra Semplon dağları üzerindeki çalışmaları Alplerin yapısının ne kadar kompleks olduğunu ve bunun esrarının nelerden ibaret bulunduğunu ifşa etmiş oldular. Ve nihayet daha ileriye giderek Karpatların da aynı şema üzerine inşa edilmiş olduğunu da Maurice Lugeon göstermişti. Az tanınmış olan pennik Alplarının vaziyetini halletmek kolay olmadı. Fakat 1905'de Lugeon talebesi olan ve istisnai bir zekâ ve nüfuz kabiliyetine sahip bulunan, genç jeolog Emile Argand ile iş birliği yaparak bu müşkülü de yenmeğe muvaffak olmuştur.

Böylece Alp tektoniğine ait meseleler umumi olarak halledilmiş oldu. Şüphesiz bazı detayların ortaya konması ile heyeti umumiye üzerinde bazı revizyonlar yapılması icap etmiştir. Fakat Maurice Lugeon'un bu muazzam eseri hala ayaktadır ve daha asırlar boyunca da ayakta kalacaktır.

İşte bu senelerde herkes zannediyordu ki artık Maurice Lugeon bütün çalışmalarını büyük sentezlere hasredecektir. Fakat hiç te böyle olmadı. Büyük alim bu sırada İsviçre Jeolojik komisyonu için kollaboratör olarak seçilmişti. Böylece derhal yüksek kalkerli Alplarda bulunan Kander ve Lizzerne arasındaki bölgenin jeolojik harta lovesine girişmişti. Çok haşın ve çalışılması çok müşkül olan bu arazide herkese nasip olmayan fiziki bir metanet ve muannid bir gayret göstermek icap ediyordu. Maurice Lugeon'un haiz bulunduğu harikulade sıhhati sayesinde ve kendisinde meknuz bulunan hudutsuz meslek aşkı ile hiçbir şeyi halletmemesine imkan yoktu,

yüksek ve kayalık dağ cidarlarının dibinde kendi eli ile inşa ettiği taşan barakalarda yatarak ve buralardaki cumudiyelerin açtığı geçitleri koşarak, sabır ve metanetle muhteşem bir jeolojik harta meydana getirmişti. Bu hartayı izah etmek için yazdığı eserin metnindeki sıhhat herkesin nazari dikkatini celbettigi gibi bilhassa içindeki resimler de tabiliği, sıhhati ve güzelliği ile tetkik edenleri hayran bırakmıştır.

Kander ve Lizerne bölgesindeki çalışmalarını Rhone nehrinin yan vadilerine kadar imtidad ettirerek Morcles ve Diablerets mıntakalarına ait paftaların jeolojik hartaları da ikmal etnik ve tabedilmek üzere jeoloji komisyonuna teslim etmiştir.

Maurice Lugeon'un bütün bu eserlerinde, ancak arz olarak, O da sözgeşi, napların mekanizması ile orojenik kuvvetlerden bahsedilmiştir. Böyle bir izah tarzının ve büyük teoriler kurmanın alaka bahs olacağı biliyordu. Fakat tahkik edilemeyen ve kontrolü mümkün olmayan bu gibi teorilerden şüphe ediyordu. Bununla beraber 1940 senesinden itibaren bu teorilerden yalnız birisi kendisine cazib görünmeğe başlamıştı: Glisman tektoniği ve gravitenin tesiri. Elie Gagnebin ile birlikte bu nazariyeye istinat ederek Pre alp napları için çok enteresan olan neticeler istirahat etmişti. Juralara gelince burada tektonik ilmi için yeni olan bir mekanizma mevcut olduğunu göstermiştir.

O da kinetik bir enerjiyi haiz olmayan ve yalnız gravite tesiri altında Juraların meydana gelmiş olmasıdır. Talebelerine bizzat kendisinin omru boyunca UQ tektonik devir yaşadığını bunlardan birincisi canib kuvvetler, ikincisi glisman nazariyesi, üçüncüsü ise vezin olduğunu söylerdi.

Maurice Lugeon dağ silsileleri üzerindeki bütün bu çalışmalarına muvazi olarak diğer taraftan üniversitede vermiş olduğu ilk fiziki coğrafya derslerine de sadık kalmış ve bu vadide bilhassa akar suların itikal tesirlerine ve tarihlerine ait neşriyatta bulunmuştur. Bu mevzua tahsis etmiş olduğu yazılar arasında en mühimleri nehirleri kaptürleri ve nehir yataklarındaki çizgilerin manası, nehirlerdeki sürkrozman hadiseleri, epijenetik vadilerin teşekkülü gibi meseleler yer almaktadır. Keza glasyelerle arazi kaymaları ve tabakaların arzetmiş olduğu aldaticı (foşaj) meseleleri de alakasını celbetmişti.

Bu bilgiler, kendisinden emin ve harikulade bir görüşle hadiselerle nüfuz etme kabiliyetine sahip olan Maurice Lugeon'u daima pratik jeoloji sahasına doğru sürüklemiş ve bilhassa büyük barajların jeolojik meseleleri ile meşgul olmayı kendisine bir zevk ve bir san'at edinmiştir. Bu sahada

dünya çapında hakiki bir şöhreti vardı. Avrupa memleketlerinde her taraftan çağrılmıştı. Bundan maada şimali Afrika, Birleşik Amerika, Arjantin ve Türkiye'de de bulunmuştur.

Maurice Lugeon, bilhassa büyük inşaat müesseselerinin müğavir jeologu idi. Böylece büyük vadiler önüne çekilmiş muazzam duvarların inşa edildiğini bizzat gördü ve başında bulundu. Bu sahada edindiği tecrübeler o kadar vüsat kazanmıştı ki nihayet bunları toplayarak bir eser haline getirdi, *Barrages et Geologie* ismi altında neşretti. En az 30 senelik bir tecrübeden sonra çok mahir ve original bir tarzda kaleme alınan bu eserdeki fikirler hemen hemen bütün dünyada ilim ve teknikle meşgul kimseler tarafından takdir görmüş ve *Prix Benoit* mükafatını kazanmıştır.

Maurice Lugeon Türkiye'ye 1938 de gelmişti. Dogu-Batı ve orta Anadolu'da halen inşa edilmiş veya inşa edilmekte olan büyük barajlarımızı bir gökleri için jeolojik tetkiklerde bulunmuş ve müşavirlik etmiştir. Barajlar üzerindeki meşhur kitabı T. Mühendis ve Cemil Gökçen tarafından *Bentler ve Jeoloji5> bag- Igi adı altında 1947 senesinde dilimize çevrilmiş bulunmaktadır.

Onun bu kadar mutenevvi mevzularla meşgul olması, Çok kıymetli olan zamanını diğer bazı faaliyetlere de hasretmesine engel teşkil etmemişti. Ancak bunlar arasında en mühim ve ağır olan 1915-1920 seneleri arasında Lozan üniversitesi Rektörlüğü ile 1923 -1928 seneleri İsviçre Tabii İlimler Cemiyetine başkanlık gibi, iki vazifeden burada bahsetmekle iktifa ediyoruz.

Bu büyük adamın sukut geçilmemesi icap eden diğer bir cephesi de ona yaklaşanlar ve bilhassa talebeleri üzerinde yapmış olduğu müsbet ve yapıcı tesirlerdir. Onun muhitinde yarattığı heyecan, insanları anlayışı, bütün dünya ile olan ilmi münasebetleri kendisini hakiki bir ekolün <Patron>u haline getirmişti. Bu ekol onun hüsnü niyet ile ve yine onun himayesinde kurulmuş serbest bir ekoldür. Oradan üniversite muhitinde olduğu kadar endüstri sahasında da aranan ve hatırı sayılır bir küme jeolog yetişmiş bulunmaktadır. Bütün bunlar Maurice Lugeon'un takip ettiği tedrisatın mükemmeliyetine delalet etmektedir.

Böylece şöhreti sür'atle İsviçre hudutlarını aşmış, uzak yakın birçok memleketlere ait müessese ve üniversitelerden kendisine muhtelif vesilelerle pek çok ve çeşitli unvan, diploma, üyelik, fahri üyelik ve madalyalar tevcih edilmişti. 1937 de Maurice Lugeon'un ilmi faaliyetinin 50 inci seneyi devriyesi tes'it edilirken bu unvan, diploma ve madalyaları ancak büyük

birkaç odada teŖhir etmek mümkün olabilmiŖ ve bunların sayısının 94' bulduğu tesbit edilmiŖtir. YazmıŖ olduğu eser ve makalelerin adedi ise 299 u geçmektedir.

Maurice Lugeon 23 Ekim 1953 de hayata gözlerini kapadı. Hayati bu kadar faaliyetle dolu olan bu büyük adamın kaybı ile İsviçre ve jeoloji ilmi emsalsiz üstatlarından birinden mahrum kalmaktadır. Fakat onun hatırası daima kalplerimizde yaŖayacak ve bırakmıŖ olduğu eserlerin debdebe ve ihtiŖamı ile jeoloji ilmine vermiŖ olduğu hayat daima aynı canlılık ve aynı heyecanla devam edecektir.

M. TOPKAYA